

Zakar Péter

Egy szélhámos aposztata viszontagságai az emigrációban

Történetünk főszereplője, Dudás János 1812. május 5-én született. Szabadságharc előtti tevékenységéről csak meglehetősen töredékesen tudunk beszámolni. 1836-ban szentelték pappá, ezt követően a nagyváradi egyházmegyében tevékenykedett. 1844-ben például egy kicsiny Bihar megyében fekvő falu, Bodonospaták plébánosa volt. A katonaságnál is megfordult, a 37. Máriássy-sorgyalogezred tábori papjaként teljesített szolgálatot. Innen azonban egészségügyi okokból leszerelték, s így visszatért egyházmegyéjébe. Itt érték az 1848-49-es forradalom és szabadságharc sorsfordító napjai.¹

A szabadságharc hadserege 1849 januárjában még számos lelkésznek kínált tábori lelkészi alkalmazást. Dudás tehát Debrecenbe utazott és megpályázott egy hadlelkészi állást. Mint írta „most már teljesen ép és egészséges”, s mint ilyen, minden testi és lelki erejét a magyar sereg „szellemi képzésére, vezérletére” kívánja föláldozni. Kinevezését Ferenczy Albert alezredes, a 14. Lehel-huszárezred akkori osztályparancsnoka is támogatta. Így aztán nem meglepő, hogy Mészáros Lázár hadügyminiszter 1849. február 3-án kelt rendeletében Dudást kinevezte a 14. huszárezred tábori lelkészének.²

Kinevezését követően a régi-új hadlelkész nem siette el a csatlakozást ezredéhez, februárban még nem jelent meg szolgálati helyén, Aradon, ahol alakulatának nagyobb része állomásozott. Előjáróra, Vidasics Ede tábori főlelkész február 23-án sürgette elindulását „*mivel a lelkésznek a táborban legjobb alkalom és tér nyílik magasabb egyházi hivatásának egyszermind hazafi kötelességeinek teljesítésére, lelkesítő szózatával buzdítván a harcfiakat, a csatában megsérülteket emberbaráti ápolván, vigasztalván, szívökben a vallásosság szent érzetét fölébresztve, őket az édes hazáért nyert sebeik sajnó fájdalomainak béketűrősseli elszívására készkékké tévén.*”³

Ezen fölszólítás után már nem télenkedhetett tovább. Elutazott rendeltetési helyére, Aradra, ahol csatlakozott ezredéhez. Bajtársaival együtt részt vett Arad, majd Temesvár ostromában, a szabadságharc bukásáig az V. hadtest, ezen belül a Lehel-huszárok lelkészeként teljesített szolgálatot. Mint ilyen, 1849. április 22-én Magyarai Alajos és Kornis József tábori lelkészekkel együtt mutatott be szentmisét az új-aradi mezőn. Ezen a tábori misén a szónok, Magyarai Alajos az április 14-i trónfosztás jelentőségét fejtegette.

Érzékletes képet tár elénk Dudás hadlelkészi működéséről emlékirataiban Margitay Gábor százados, az aradi ostromsereg sáncépítési munkálatainak vezetője. Ezek szerint 1849. április 29-én, egy „májusi fényben úszó vasárnapi napon” istentiszteletet tartottak Új-Arad piacán. Ennek során a teljes díszben felállított ostromseregnek „Dudás tábori pap tartott hazafias beszédet.” A beszéd során azonban nem mindennapi eseményre figyelhetett fel a hallgatóság:

„*Tiszteendő Dudás páter egyike volt a legderékabb magyar honvéd-papoknak, érzelemben és szónoklatban, e mellett határtalan jovialis és élces társalgású egyén. A jelzett ünnepélyes aktusnál előlőről tartotta szónoklatát a quarrée végében felállított díszőrség közelében. Lova nem volt ily solemnitás [ünnepélyes – Z. P.] gesticulatioihoz szoktatva, s a tüzes predicatio hatása miatt egyre nyugtalanzkodott. Dudás nem confundálta [zavartatta – Z. P.] magát egy cseppet sem, de még erősebb indulatba jöve, mind jobban gesticulált a hatalmas beszédhez, miglen lova egész a dísz-sorban álló honvéd-sereghez farolt. A helyzet komikumba kezdett vágni, mely közneveltséggé lett aztán e ponton akkor,*

*midőn a ló egyik díszen álló honvéd lábára tapodott, ez káromkodva kiált fel fájdalmában, összehordva a B-dúrból ő tisztelendősége cathedráját! s két honvéd megfogván aztán a kantárt: úgy folytatta Dudás páter tovább s végezte minden zavarodás nélkül beszédét.*⁴

A tízes beszédek tartó páter a szabadságharc bukását követően az emigrációt választotta. Az emigrációs lét fizikai és szellemi megpróbáltatásai különösen súlyos nehézségeket okoztak a számkivetést előnyben részesítő katolikus papoknak. Mivel lázadóknak minősültek, egyházi előjáróik utasítására nem szolgáltatták ki nekik okleveleiket. Így törvényes elhelyezkedésük, papi munkájuk folytatása lehetetlenné vált. Latinos műveltségük, szellemi ismereteik Törökországban, az angolszász társadalmakban, vagy a Föld bármely más pontján csak nehezen voltak értékesíthetőek. Ebben a helyzetben választhattak a végzettségükhöz nem méltó, többnyire fizikai munkakörök és az áttérés között. Az áttérés többnyire elősegítette az adott társadalomba való beilleszkedést és az adott emigráns egzisztenciális gondjait is enyhítette. Részben ezek a tények magyarázzák a magyar politikai emigráció tagjainak viszonylag jelentős számú áttérését, legyen szó akár a mohamedán vallásról (itt természetesen a személyi biztonság kérdése, az esetleges kiadatástól való félelem sem elhanyagolható), akár a protestáns felekezetek valamelyikéről. Dudás János esetében sem lehet pontosan meghatározni, mikortól kezdve biztosította megélhetését kizárólag szélhámoskodásból. Feltehetően nem is pillanatnyi döntésről, hanem egy folyamatról van szó. Annyi bizonyos, hogy kényszerű törökországi tartózkodása után Nagy-Britanniába érkezett és Londonban anglikán prédikátorrá vált. Ez mindenestre arra utal, hogy eleinte inkább a kenyérkereső foglalkozás mellett döntött. Az Angliába érkező menekülők döntő többségét – akik anyagi függetlenségüket nem tudták bizonyítani – néhány hétig elegendő segéllyel ellátva arra kötelezték, hogy Amerikába távozzanak.⁵

Feltehetően e szíves ösztökélés hatására érkezett Dudás is az Amerikai Egyesült Államokba. Tudjuk, hogy Kossuth 1851. december 6-án valószínűleg diadalmenetben vonult be New Yorkba. Az ezt követő napok fogadásokkal és levelezésekkel teltek el. A függetlenségi irányzathoz tartozó Áldor Imre 1870-ben megjelent munkájában 1851. december 8-ra utalva a következő megjegyzést tette: *„A kormányzónál e nap számos magyar emigrans is jelentkezett, többi közt egy Dudás János nevű pap, kinek sajátos egyénisége és eredeti modora derült hangulatba hozta a magyar typusnak még a pró ferdésségei iránt is kiváló előszeretettel viseltető Kossuthot.*”⁶

Főszereplőnk amerikai működése nem volt túlzottan sikeres. Dancs Lajos, a 27. honvédszászlóalj egykori századosa emlékirataiban megemlíti, hogy „Dudás Amerikában egyházat is kapott”. Hol lehetett ez az egyház? Ha hihetünk a New York-i osztrák konzulátus irodaigazgatójának 1852. július 23-án kelt jelentésének, akkor a lancasteri egyházzal van szó. Ekkor még figyelemmel kísérte az emigráció belső életét is. Amikor 1852. május 7-én a „Couirer and Inquirer” című lapban Szedlák egy Kossuth-ellenes cikket tett közzé („Kossuth and his countrymen”) az amerikai emigráció jelentős része síkra szállt az egykori kormányzó elnök mellett. A Kossuthot támogatók között találjuk Dudás Jánost is. Ennek ellenére a lancasteri gyülekezetet „garázda magaviselete miatt” el kellett hagynia.⁷

Az állás nélkül maradt lelkipásztor számára új lehetőséget kínált a krími háború. Az emigráció jelentős része egy orosz-osztrák szövetség elleni katonai konfliktus kitörésében reménykedett, annak hírére, hogy Oroszország 1853. július 2-án megszállta csapataival Moldvát és Havasalföldet. Egyre több és több magyarországi emigráns utazott Törökországba, hogy a leendő konfliktusban a magyar szabadság elfojtóit ellen tetteleg is fellépjen. Ausztria „hálátlan” magatartása ugyan keresztülhúzta számításukat, de az emigránsok növekvő létszáma bizonyos pasztorációs igényeket is felvetett. Ezt használta ki Dudás, amikor Konstantinápolyba utazott és egészen 1858 tavaszáig Törökország-

ban tanyázott. Ott elvileg a magyar emigránsok református (!) lelkeseként tevékenykedett. A szomorú valóságra vet fényt Klapka bizalmasának, Karacsay Sándor grófnak Konstantinápolyban 1854. szeptember 24-én kelt levele, aki szerint Dudás „*c na pokba [n] Brussára ment szőlő kúrára és szünetre rácz ürmöst készítendő*”. Ezek után nem meglepő, hogy Winkler Lajos 1858. május 5-én ugyancsak Konstantinápolyban kelt levelében örömet fejezi ki Dudás elutazása kapcsán. Mint Klapkának írja, Dudás megkapta az amerikai vízumot és elutazott. Ez annak ellenére szerencsés dolog, hogy a lelkesnek sikerült Klapkát is (Winkler közreműködésével) egy 52 frankos órával megkárosítania.⁸

Dudás azért tért vissza az Amerikai Egyesült Államokba, hogy Konstantinápolyban föllállítandó egyházának pénzt gyűjtsön. Amikor megérkezett New Yorkba, természetesen szegény volt, mint a templom egere. Partot érve felfigyelt egy másik emigránsra, Dr. Kelemen Attilára, aki még a szabadságharcot megelőzően vándorolt ki a tengeren túlra. Az egykori magyarországi szabólegény, Kelemen, New Ark városában elszegődött egy gyógyszerértára laboránsnak. Egy kolerajárvány következtében munkaadója és családja elhalálozott, így Kelemenre szállt a patika. Ő rögvést feltalálta magát. Nagy plakátokat nyomtatott, melyek szerint feltalálta a járvány biztos ellenszerét, a „Tincturus papricus” névre hallgató csodaszert. E „gyógyszer” (amely paprikás pálinka volt valójában) forgalmazása következtében úgy meggazdagodott, hogy mire az 1848-49-es emigráció képviselői Amerikába érkeztek, már gyógyszerértára és kórháza volt a New York-i Broadwayen. Az igazgató orvos természetesen ő maga volt. Széretettel látta házában a magyar menekülteket, de mint újjazdag, szégyellte múltját. Ezért azt a mesét agyalta ki, hogy ő ezredorvos volt Magyarországon, s ezredesével történt párba miatt szökött meg hazulról. A műveltebb emigránsokat ennek ellenére nem sikerült félrevezetnie, hiszen „az orvostani latin s görög műszavakon patkós csizmával gázol”, orvosi működésére pedig „magán kívül senki sem emlékezik” – jegyezte fel naplójába Ács Gedeon.⁹

Dudás pillanatok alatt átlátta a helyzetet és mivel nem volt pénze szállásra, elhatározta, hogy kihasználja az álorvost. A nagy jelenet felidézéséhez először ismét Ács naplójából idézünk fel egy részletet: *[Dudás] „minden szertartás nélkül belépett hozzá [ti. Kelemen Attilához] s rárikkantott: Servus Kelemen! Edd meg a sz[ar]t melegen! s tenyerével egyet csapott az orvos Attila vállára. Ez pedig bámulva s zavarodottan hebegett: Kérem, kérem, mit akar ön? nem ismerem önt.”* – Kelemen nyilván bántotta Dudás kopott öltözte, a váratlan vendég tegeződése és nem akarta magát vendégei előtt kompromittálni. Hiába tiltakozott az ismeretség ellen, Dancs Lajos emlékiratai szerint, Dudás ismét megismételte: *„Servus Kelemen, kedves pajtásom!”* Kelemen ismét erélyesen tiltakozott. *„Erre Dudás egész elérzékenyülve mondja: hát nem ismeret te már Dudás regements [ezred – Z. P.] patert? Ki ved, midőn a Württemberg-huszároknál Schwadronyos kapitány voltál Lembergben, egy garnisonban fekiüdt? Erre Kelemennek mindjárt megjött az emlékező tehetsége, összeültek, megpuszították egymást s vendégeinek bemutatva Dudás regements patert, mint legjobb barátját s csak azon csodálkozott, hogy rögtön fel nem ismerte”* – fejezi be Dancs a jelenet leírását.¹⁰

Dudás ezt követően – kihasználva Kelemen hiúságát – több ezer dollárt zsarolt ki ugyancsak szélhámos áldozatától. Ha ugyanis az álorvos nem akart neki pénzt adni, akkor megfenyegette, hogy leleplezi, s erre a „doktor” ismét fizetett. Közben mellékesen a misszió céljaira is gyűjtött, így anyagiilag megerősödve utazott vissza Konstantinápolyba. Egészségtelen életmódja azonban megbosszulta magát. Ekkoriban már a mértéktelen alkoholfogyasztáson túlmenően kábítószerélvező is volt. Koós Ferenc 1860-ban, röviddel halála előtt találkozott vele. Visszaemlékezésében így emlékezik meg e rendkívüli szélhámosról:

„Dudás János ev. ref. tábori pap, Konstantinápolyból látogatott volt át Bukarestbe 1860 nyarán. A »Hunniá«-ban ismerkedtem meg e termes, élete delén lévő férfiúval. Feltűnt azonnal gondola-

tainak minden összefüggés nélküli kifejezése, szórakozottsága, mit eleintén az út fáradalmainak tulajdonítottam. Szembeszökő volt ezenkívül rendkívüli étvágya. Egyedül megevett annyit, mint mi hárman, kik vele vacsoráztunk. Az italhoz is ugyancsak nekilátott. Ezután valami nyolc nappal hallottam, hogy az utcán megőrült, elfogták s az örültek házába (balamuk) vitték, de ott szerencséjére hamar el is halt. Úgy hallottam, hogy ő is a basis túlzott élvezetének lett az áldozata."¹¹

Dudás János a magyar szabadságharc kedvelt, noha kissé egzaltált tábori lelkésze volt. Emigrációba vonulását követően nem tudott beilleszkedni az amerikai társadalomba, így fokozatosan előtérbe kerültek személyiségének negatív vonásai. Életpályája csak a nehézségek tekintetében tekinthető tipikusnak. Szélhámosként is megmaradt szellemes és nagystílű embernek. Önpusztító életmódja logikusan vezetett tragikus halálához. Halálos ágyán egy világos pillanatában belátta tévedését, megbánta bűneit és visszatért a katolikus hitre.¹²

Rövidítések

- ÁCS-BOGÁTI 1989. Ács Gedeon: Mihelyt gyertyámat eloltom... Bostoni jegyzetek 1856–1863. Vál. előszó és jegyz.: Bogáti Péter. Bp., 1989.
- ÁLDOR 1870. Áldor Imre: Vázlatok a magyar emigratív életéből. Pest, 1870.
- BONA 1988. Bona Gábor: Kossuth Lajos kapitányai, Bp. 1988.
- DANCS 1890. Dancs Lajos: Töredékek tíz éves emigrationalis élményeimből. Nagy-Szöllös, 1890.
- HM Hadügyminisztérium
- JÁNOSSY 1944. A Kossuth emigráció Angliában és Amerikában 1851–1852. S. a. r.: Jánossy Dénes. II/1. Bp. 1944.
- KERTBENY 1864. Alfabetische Namenliste ungarischer Emigration 1848–1864. Redigiert von K. M. Kerbeny Brüssel – Leipzig, 1864.
- LAKATOS 1881. Lakatos Ottó: Arad története I–III.k. Arad, 1881.
- LUKÁCS 1984. Lukács Lajos: Magyar politikai emigráció 1849–1867. Bp. 1984.
- MARGITAY 1890. Aradi vésznapok. Margitfalvy Margitay Gábor 1848–49. honvédmérnök-kari őrnagy emlékiratai. S. a. r. Nagy Izso. Bp. 1890.
- MÁRKI 1895. Aradvármegye és Arad szabad királyi város monográfiája. Szerk.: Jancsó Benedek. II. k. (Második és befejező rész.) A török hódítástól napjainkig. Írta: Márki Sándor. Arad, 1895.
- OL Magyar Országos Levéltár.
- SCHEM. M. V. 1844. Schematismus venerabilis cleri dioecesis M. Varadiensis latini ritus pro-anno MDCCCXLIV. Posonii, d. n.
- VERESS 1878. Veress Sándor: A magyar emigratio a keleten. I–II. k. Bp., 1878.

Jegyzetek

1. Schem. M.V. 1844. 47. o.
2. Dudás János – HM. Debrecen, 1849. január 17. OL H 75 1849: 628.; Vidasics Ede - Szabó Richárd: Debrecen, 1849. január 31. OL H 75 1849: 1908.; Közlöny 1849. február 6. 70. o. (Fogalmazványa OL H 75 1849: 2117.)
3. OL H 75 1849: 4201

4. Lakatos 1881. I. k. 190-191. o.; Közlöny 1849. április 29. 339. o.; Margitay 1890. 98-99. o. Megjegyzendő, hogy a szerző művének címében jogtalanul címzi magát „1848-49. honvédmérnök-kari őrnagy”-nak, mert őrnagyi rangra való felterjesztését a HM nem hagyta jóvá. (Bona 1988. 390. o.) Márki Sándor pedig egyik művében (Márki 1895. 583. o.) összekeveri az 1849. április 22-i és az április 29-i tábori istentiszteleteket.
5. Kertbeny 1864. 12. o.; Lukács 1984. 65. o.
6. Áldor 1870. 115. o.
7. Dancs 1890. 66. o.; Áldor 1870. 163. o.; Jánossy 1944. II/ 1. 962. o.; Ács Gedcon: New Yorki jegyzetek 1859 és 1860. Móra Ferenc Múzeum. Történeti Gyűjtemény. 66. 92/1. Ezúton is szeretnék köszönetet mondani Zombori István igazgató úrnak a kutatás során nyújtott segítségért.
8. Karacsay – Klapka. Konstantinápoly, 1854. szeptember 24. OL R 295 22. tétel; Winkler – Klapka. Konstantinápoly, 1858. május 5. OL R 295 22. tétel; Veress 1878. I.k. 240. o.
9. Ács Gedcon naplójára vonatkozóan ld. a 7. sz. jegyzetet.
10. Ács naplóján (7. sz. jegyzet) kívül a jelenetet megörökítette még Dancs 1890. 66-67. o. Bogáti Péter ezt a részletet nem jelentette meg, ld. Ács-Bogáti 1989. 342-343. o.
11. 1848/49. Történelmi Lapok 1894. december 1d. 204. o.
12. Kertbeny 1864. 12. o.

Siket Zoltán

Rágógumi, McDonalds, Dallas és ... szcientológia

„A világ leggyorsabban növekvő egyháza”

A Szcientológia Egyház (a dianetika tanainak terjesztője) Amerikából érkezett és az egész világon elterjedt vallási irányzat, alapítója L. R. Hubbard. A világ leggyorsabban növekvő egyháza – ahogyan hirdetik magukat – a világ 74 országában 74 millió fő követővel rendelkezett 1992-ben. Az egyház története botrányok krónikája: a világsajtó kifosztott, becsapott hívekről, pszichiáterek elleni perekéről, übermensch-ideológiáról ír. A szekta ugyanakkor narkósok, alkoholisták, depressziótól szenvedők meggyógyításáról számol be, olyan hírességek népszerűsítik, mint Chick Corea és John Travolta. Vajon hogyan tudott alig 50 év alatt egy szekta ekkora karriert befutni?

Ki volt L. Ronald Hubbard?

Hubbard az USA-ban született 1911-ben, egy haditengerész fiaként, így alkalma volt 14 és 18 éves kora között bebarangolnia Kelet-Ázsiát, Kínát, Indiát, megismernie a keleti filozófiákat. Visszatérve Washingtonba az ottani egyetemen tanul magfizikát és matematikát. Eközben sci-fi regények írásával tesz szert némi ismertségre. A második világháború alatt tengerésztiszt a Csendes-óceánon, 1942-ben megsebesül, 1945-re megbénul (csípő- és hátsérülés miatt), és megvakul (látóideg-sérülés miatt). Két év alatt meggyógyítja saját magát az általa felfedezett *dianetika* segítségével. 1950-ben adja ki *Dianetika: a szellemi egészség modern tudománya* című könyvét, melynek hatására az USA-ban dianetika-csoportok alakulnak. Ekkorra